

13. Угода (у формі обміну листами) між Україною та Організацією Північноатлантичного договору про участь України у військово-морських операціях на Середземному морі в рамках операції "Активні зусилля" (ОА3). Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/950_013
14. Українські миротворці заступили на службу в Косово. Режим доступу: <https://www.ukrmilitary.com/>
15. Участь Збройних Сил України у міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки. Режим доступу: <http://www.mil.gov.ua/>
16. Шелест Г. Миротворчість під час війни. Перспективи миротворчої діяльності України. Режим доступу: <http://prismua.org/>

* * *

Карт'янець Максим Олегович,

магістр історії (Полтава, Україна);

Бабенко Людмила Леонідівна,

докторка історичних наук, професорка, завідувачка кафедри історії України
Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка
(Полтава, Україна)

Реформування збройних сил країн Східної Європи у контексті військових стандартів НАТО

Україна, як і інші держави першої та другої хвилі розширення НАТО, має гострі проблеми з реформуванням збройних сил, тому першочерговим завданням у здійсненні політики переозброєння є проведення модернізації наявного озброєння під стандарти НАТО. Армії країн Альянсу зарекомендували себе з точки зору стратегії і тактики, організації, мобільності, військового досвіду як найбільш модернізовані, пристосовані до викликів сучасних міжнародних відносин. Тож актуальними для нас є не лише теоретичні проблеми вивчення військового досвіду країн НАТО, але й практичні кроки щодо наближення до передових стандартів. Здійснення реформування ЗС країни Центрально-Східної Європи під стандарти НАТО для здійснення захисту своїх територій було важливою проблемою, так як на даний час для це є актуальним досвідом для України.

Політологи та журналісти В.Каспрук [3], В.Навроцький [4] та О.Палій [5] дослідили вплив реформ на збройні сили країн Центрально-Східної Європи. У своїх працях Ю.Цифра [10] та Л.Чаповська [11] досліджують військову сферу країн після вступу в НАТО, простежуючи динаміку наступних процесів.

На основі викладеного можна сформулювати мету дослідження, яка полягає у всебічному та об'єктивному розкритті сутності реформування збройних сил країн Центрально-Східної Європи під стандарти НАТО і його уроки.

Північноатлантичний договір передбачає, що кожен претендент на вступ повинен на досить високому рівні самостійно забезпечувати свою безпеку і бути готовим стати частиною свого оборонного потенціалу і робити внесок у колективну безпеку відповідно до вимог статті 5. Країни-учасниці також мають бути здатним брати участь у спільних операціях у складі Альянсу, не пов'язаних із колективною обороною.

Переважає більшість експертів, аналізуючи підготовку країн колишнього Варшавського договору і колишніх республік СРСР до вступу в НАТО, основну увагу акцентували на аспектах, пов'язаних з реформуванням збройних сил, економіки, демократизацією суспільства, виконанням Програми «Партнерство заради миру» і підготовкою громадськості до вступу в НАТО. При цьому поза їхньою увагою залишалися два дуже важливі складники, що істотно впливали на прийняття цих країн у члени Альянсу.

По-перше, це вирішення питань, що гарантують із боку країн НАТО повну довіру до його нових членів; по-друге – прискорена модернізація і структурна перебудова армій нових країн-членів. Одержання такої довіри передбачає прийняття останніми у тому чи іншому вигляді закону про люстрацію і відповідно – докорінне реформування служб безпеки з урахуванням вимог такого закону. Наприклад, Естонія почала завойовувати довіру НАТО ще в 1991 р., ліквідувавши структури КДБ на своїй території. У Латвії й Литві також були прийняті закони про люстрацію, і боротьба проти «спадщини КДБ» у цих республіках мала свою специфіку. Одним із перших кроків на шляху вступу в НАТО для Чехії, Польщі й Угорщини були таємні домовленості, а потім і офіційні угоди з Альянсом зі взаємодії спецслужб.

У Чехословаччині, а потім у Чехії (1991 р., 1992 р.) дуже серйозно підійшли до реалізації закону про люстрацію і питань

допуску громадян до заходів, що стосуються співробітництва з членами НАТО. У Чехії, наприклад, спочатку для військовослужбовців, а потім і для всіх громадян спецслужбами були введені три категорії – А, В, С, які свідчили про ступінь довіри залежно від рівня співробітництва з колишніми структурами КДБ. Для роботи (навчання) за кордоном, а також для призначення на керівні посади всередині країни необхідно було отримати документ, що підтверджував можливість «високого ступеня довіри» до даної особи [3, с.77].

Проаналізуємо досвід набуття членства в НАТО двох країн-кандидатів першої хвилі його розширення, що пройшли цей шлях.

Чехія. Уряд Чеської республіки 29 серпня 2001 р. схвалив керівні документи, які стосувалися реформування збройних сил Чеської республіки. Програма реформування готувалася 3,5 місяця. Для розробки програми було створено. Програма реформування містить аналіз поточного стану збройних сил, а також цілі та принципи розвитку чеських збройних сил протягом наступних десяти років. Комплект документів з реформи збройних сил був доступним для широкої громадськості. Отже, Чеська республіка приступила до реформування своїх ЗС під стандарти НАТО, вже будучи фактично членом Альянсу. Як передбачалося планом, реформування ЗС Чехії повинно бути закінчено до 2010 р. Упродовж цього часу планувалося поступово перейти до цілком професійних збройних сил. Реформа охоплювала структуру ЗС, особовий склад, озброєння, інфраструктуру й фінансування. Для цього збройні сили істотно скорочувалися. Частка витрат на них протягом декількох років, які передували вступу Чехії в НАТО, підвищилася з 0,5% до 2,4% ВВП (2003 р.). Суттєво переглядалася і фінансова база реформування у бік її збільшення [4, с.9].

До основної частини чеських збройних сил мали увійти високомобільні об'єднання сухопутних і військово-повітряних сил, які потрібно розглядати як внесок в обороноспроможність НАТО. До цих сил належатимуть механізовані з'єднання і комбіновані з'єднання ВПС [1, с.16]. Названі сили призначалися для участі у спільних операціях, що впливають із вимог статті 5 Північноатлантичного договору, а також для операцій під керівництвом ЄС. У мирний час ці частини застосовуються на території Чехії для надання гуманітарної допомоги й допомоги при катастрофах. Серед інших військових формувань посилилася роль

військової поліції, оптимізувалися її організаційні структури з використанням досвіду інших держав – членів НАТО і поліпшенням взаємодії військової поліції з бойовими частинами [5, с.51]

Грунтовні зміни відбулися і в командно-керівних структурах чеських збройних сил. Здійснено чіткий поділ функцій та структур політико-цивільного і військового керівництва. Усунуто дублювання функцій та завдань міністерства оборони і Генерального штабу. Міністерство оборони займається зовнішньополітичними й міжвідомчими відносинами, відповідає за формування політики національної оборони. Про воєнну політику широка громадськість періодично інформується через видання таких документів, як «Воєнна стратегія Чеської республіки» та «Біла книга міністерства оборони». Для поліпшення координації керівництва збройними силами при Генеральному штабі було створено Об'єднаний оперативний центр (Joint Operation Center, JOC). Ця структура забезпечує також керівництво підрозділами, що перебувають за кордоном [6, с.37]

Реформування збройних сил Чеської республіки проводилося в чотири етапи, починаючи з 2002 р до 2010 р. і завершилося повною модернізацією озброєнь через виконання 3-го Пріоритетного проекту [2, с.122]. Отже, Чеська Республіка поставила перед своїми збройними силами амбітні цілі, які поступово втілювалися в життя.

Іншим прикладом для України може бути Польща. Прийняття її в НАТО в березні 1999 р. було важливою подією для цієї країни. Майже відразу після вступу в Альянс Польща пройшла своєрідний іспит участю в миротворчих силах НАТО в Косово (KFOR) та в Албанії (AFOR).

Підготовка Польщі до вступу в НАТО і її членство в ньому прискорило перебудову війська польського. Одним із важливих компонентів реформування ЗС Польщі була реалізація стандартів НАТО в структурах ЗС. Збройні сили Польщі також були поділені на два основних компоненти - сили постійної готовності й сили швидкого реагування. Відповідно до вимог НАТО Польща надає ці сили в його розпорядження. У 2000 р. при плануванні спільних заходів НАТО на період 2001-2006 рр. Польща була запрошена для участі в 180 короткострокових та довгострокових заходах. Така ж кількість заходів на 5 років планується з такими країнами, як Великобританія й Німеччина.[1, с.17]

Формування сил швидкого реагування було розпочато ще до вступу Польщі в НАТО. До складу сил швидкого реагування сил НАТО від Польщі ввійшли: Сухопутний компонент, Компонент Військово- морських сил,, Компонент Військово-повітряних сил.

У процесі набуття членства в НАТО відбувалася реструктуризація та модернізація оборонної промисловості Польщі. На цьому шляху була проведена приватизація підприємств оборонної промисловості з використанням частини коштів від приватизації на реструктуризацію і модернізацію цього сектора польської економіки та ЗС Польщі. Контроль держави зберігається тільки за тією частиною галузі, яка має в оборонному комплексі Польщі ключове значення. Для зменшення витрат на розробку та виробництво озброєння розвиток оборонної промисловості планується здійснювати у співпраці з союзниками по НАТО, а також у майбутньому - в рамках ЄС та членства у Спільній організації співпраці в галузі озброєнь (OSCE).

Заслугує на увагу сформована практика посилення ЗС Польщі за рахунок фактично безкоштовної передачі військової техніки й озброєння з країн-членів НАТО. Так, 29 січня 2002 р. було прийнято рішення про безкоштовну передачу ЗС Польщі 126 танків «Леопард 2 А4», а також спеціальної бронетехніки, вантажних автомобілів, радіостанцій, тренажерів, боєприпасів та іншого устаткування з запасів Бундесверу. Оцінна вартість переданого озброєння й техніки становить близько 380 млн. євро. Польща сплатила тільки за переміщення озброєння й техніки з баз збереження в Німеччині на свою територію, затративши 22,5 млн. євро [8, с.57]. У цьому Україна також може розраховувати на безкоштовне отримання надлишків озброєння від інших країн-членів НАТО. Такі прецеденти дають підстави Україні при набутті членства в НАТО сподіватися на безкоштовне отримання західноєвропейської техніки й озброєння, що прискорить інтеграцію її збройних сил в оборонні структури Альянсу.

Проаналізувавши досвід двох європейських постсоціалістичних країн щодо вступу в НАТО та наміри України у його використанні, робимо наступні висновки:

- Виходячи з досвіду набуття членства в НАТО країнами Центрально-Східної Європи, необхідно готуватися до виконання нового спектра завдань, які раніше не стояли перед ЗС України. Проект нової Воєнної доктрини України, на жаль,

не робить акценту на цих нових завданнях і їх особливостях. Членство в НАТО передбачає, крім стандартних завдань, що раніше превалювали у Воєнній доктрині України (наприклад, захист суверенітету), також завдання підтримки союзників по НАТО в запобіганні конфліктам і подоланні криз поза межами України.

- Одним з основних завдань реформування ЗС України є подальший розвиток та зміцнення сил швидкого реагування за рахунок оснащення їх найсучаснішою зброєю, модернізованою під стандарти НАТО. Особовий склад цих сил, призначених для участі у спільних операціях, які проводяться під егідою НАТО, повинен мати рівень підготовленості відповідно до його стандартів.
- Кінцевою метою реформи, як показує досвід країн-кандидатів, є створення збройних сил, що можуть застосовуватися як для забезпечення національних інтересів, так і в рамках спільних завдань НАТО. Вони повинні мати сучасне озброєння, хорошу підготовку і добре обладнану інфраструктуру.
- В умовах російсько-української війни досвід і допомога країн НАТО для України відіграє надзвичайно важливу роль для зростання тактично-військової майстерності її Збройних сил.

Список використаних джерел

1. Гайдуков Л., Терешко С. Річ, на якій економити не можна. НАТО: від образу ворога до порозуміння і співробітництва. *Політика і час*. 2005. №7. С. 14-28.
2. Довідник НАТО. 2006. 383 с.
3. Каспрук В. НАТО: контекст нового клімату світової безпеки. *Сучасність*. 2004. №5. С. 77-89.
4. Навроцький В. Практична складова співпраці НАТО з іншими міжнародними організаціями щодо підтримки миру та безпеки. *Віче*. 2010. №24. С. 9-11.
5. Нова модель безпеки НАТО і ЄС: порівняльний аналіз можливостей забезпечення колективної безпеки. *Зовнішні справи*. 2007. №11. С. 50-53.
6. Палій О. Європейська система безпеки не буває без НАТО. *Політика і час*. 2007. №2. С. 37-39.
7. Партнерство заради безпеки: досвід країн НАТО та українська перспектива / За заг. ред. Соскіна О.І.; Ін-т трансформації

суспільства. К.: Вид-во "Інститут трансформації суспільства", 2007. 336 с.

8. Проблеми регіональної безпеки : чи можлива спільна позиція? *Економіст*. 2010. №4. С. 55–59.
9. Україна-НАТО в запитаннях і відповідях. Ч., 2006. 56 с.
10. Цифра Ю. Вплив диспропорції військових витрат членів НАТО на майбутнє альянсу. *Віче*. 2008. №3. С. 32–33.
11. Чаповська Л. Вступатимуть в НАТО не військові, а суспільство в цілому. *Політика і час*. 2004. №6. С. 23–29.
12. Чурилов М. На перетині шляхів. *Політика і час*. 2006. №9. С. 32–35.
13. Шабельник Н. Міжнародні організації. НАТО. *Географія*. 2014. №17-18. С. 60–63.

* * *

Коротка Анжела Вячеславівна,

магістр історії (Полтава, Україна);

Бабенко Людмила Леонідівна,

докторка історичних наук, професорка, завідувачка кафедри історії України
Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка
(Полтава, Україна)

Форми співпраці України і країн-членів НАТО у сфері медичної реабілітації військовослужбовців

Російсько-український конфлікт та відмова від позаблокового статусу сприяли поглибленню політичного діалогу між Україною та Північноатлантичного Альянсу. Пріоритетним завданням для України є досягнення повної сумісності сектору безпеки й оборони з відповідними структурами держав-членів НАТО. Актуальність предмету дослідження впливає з тих реальних історичних умов, у яких опинилася наша держава наприкінці 2013 – на початку 2014 рр. З одного боку вона прагне досягти найвищих стандартів своїх збройних сил, а з іншого – об'єктивно не може обійтися без допомоги та підтримки країн НАТО, передусім у галузі збереження життя і здоров'я українських військових, які отримали фізичні і психологічні травми у ході російсько-української війни.

Метою цього дослідження є з'ясування форм і сутності співпраці та допомоги, що надається в останні роки українським